

americké autorky Donny Ferrato na téma domácí násilí konaná v Ostravě a Praze; terénní ověření pilotního projektu „Interdisciplinárního přístupu k řešení případů domácího násilí a založení DONA centra“ v Ostravě; výškolení 100 učitelů o škodlivosti domácího násilí; uspořádání dvou seminářů na téma domácí násilí na půdě Parlamentu ČR; uspořádání národní konference o domácím násilí apod.³⁷⁴

KAMPAŇ REALIZOVANÉ NEZISKOVÝMI ORGANIZACEMI

A) KAMPAŇ OBČANSKÉHO SDRUŽENÍ BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ

Vůbec první česká informační a osvětová kampaň proti domácímu násilí odstartovala dne 11. září 1999 souběžně se zprovozněním krizové telefonické linky Dona, kam se mohou oběti domácího násilí obracet o radu a pomoc. Jejím zadavatelem bylo občanské sdružení Bílý kruh bezpečí, které jako její hlavní cíl stanovilo upozornit veřejnost na nepřijatelnost domácího násilí.

Součástí kampaně však byla i již výše zmiňovaná snaha nabídnout obětem domácího násilí pomocnou ruku.

Kampaň byla zaměřena jak na laickou část veřejnosti, kterou se snažila oslovit prostřednictvím billboardů, tiskových reklam a televizního spotu, tak na veřejnost odbornou (pracovníci policie, lékaři a sociální pracovníci), pro jejichž potřeby zajistila informační samolepky, letáky a manuál.

Nejdílejší součástí kampaně potom byly reklamy uveřejněné v tisku a na velkých billboardech na území celé ČR.³⁷⁵ Jak se však ukázalo, obsah a poselství billboardů dokázala dešifrovat jen velmi malá část veřejnosti. Základní slabinu projektu však podle mého názoru představuje zejména vybuzení obětí domácího násilí k vyhledání pomoci, avšak bez současného zajištění takového druhu pomoci.

B) KAMPAŇ PROTI DOMÁCI MU NÁSILÍ NA ŽENÁCH 11 NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ

Kampaň proti domácímu násilí na ženách vyhlásilo v měsíci červnu 2003 jedenáct neziskových organizací z různých regionů České republiky, které se

³⁷⁴ Více informací na www.domacinasili.cz

³⁷⁵ Více např. na www.bkb.cz

v rámci své činnosti zabývají problematikou domácího násilí vůči ženám (buď v oblasti přímé pomoci obětem násilí či v oblasti prevence a poskytování informací). Hlavním cílem této kampaně bylo zvýšit informovanost o domácím násilí a zároveň posílit veřejné povědomí o nepřijatelnosti tohoto jevu.

Tato kampaň měla dále za cíl poskytnout obětem domácího násilí (popř. jejich okolí) informace o tom, kam se v případě domácího násilí mohou obrátit, jaká jsou specifika domácího násilí, jak posílit svoje bezpečí apod.

Celá kampaň vyvrcholila dne 25. listopadu (Mezinárodní den proti násilí na ženách) 2003 společenskou kulturně informační akcí.

Kampaň se uskutečnila na několika úrovních:

- mediální kampaň se sestávala z tištěné a rozhlasové inzerce a televizních spotů;
- průběžné informování médií o otázkách spojených s domácím násilím, výzkumech, činnosti organizací apod.;
- akce jednotlivých neziskových organizací, zaměřené především na zvýšení povědomí o domácím násilí (semináře, informační akce apod. – o plánu akcí bylo průběžně informováno na webových stránkách kampaně.³⁷⁶

Bohužel i zde musím konstatovat, že šrám na celé této akci představuje nedostatečnost volné kapacity sítě zařízení poskytujících kvalitní pomoc obětem domácího násilí, která by byla schopna uspokojit všechny oběti domácího násilí kampaní oslovené a žádající o pomoc.

6.2 Přímá specializovaná pomoc určená obětem domácího násilí

Nezastupitelnou úlohu v ochraně společnosti před domácím násilím sehraává rovněž systém pomoci poskytovaný obětem domácího násilí (včetně jejich dětí) prostřednictvím nejrůznějších specializovaných poradenských center, azylových domů a následně terapeutické péče.

V ČR je dosud takových zařízení katastrofický nedostatek, přičemž čím více narůstá vzdálenost bydliště oběti domácího násilí od velkého města, tím minimálnější je pro ni šance na dostupnost takových služeb. V této souvislosti proto nepředstavuje nikterak překvapující zjištění, že mezi mé klientky brněnského centra určeného na pomoc obětem domácího násilí patřily i ženy vzdálené od Brna více než 180 km.

³⁷⁶ Více informací na www.stopnasili.cz

Utajené azylové domovy díky absenci legislativy upravující status těchto domovů v ČR, až na ojedinělé vlaštoky (pracující však spíše na bázi pseudoutajení a za využívání různých mnohdy nelegálních klíčků) chybí úplně.

Na druhé straně lze však zejména v posledním roce zaznamenat citelný pokrok spočívající zejména ve snaze regionálních psychologických poraden, linek důvěry a domovů pro matky s dětmi v tématice poskytování pomoci obětem domácího násilí se vzdělat a paletu svých služeb tímto směrem rozšířit.

Bohužel velmi rozdílná je rovněž kvalita poskytovaných služeb a personálního obsazení jednotlivých center pomáhajících v ČR obětem domácího násilí, přičemž netřeba na tomto místě nijak zvlášť zdůrazňovat, jak negativní odraz může mít sekundární viktimizace na život konkrétní oběti.

Při své praxi v oblasti přímé pomoci obětem domácího násilí jsem navíc zjistila, že potřeby obětí domácího násilí jsou ve skutečnosti mnohem rozsáhlejší, než jsem očekávala a rovněž tak překážky, které je třeba na nelehké cestě oběti domácího násilí za vymaněním se z násilného kruhu zdolat, jsou mnohem obtížnější a záladnější, než jsem předpokládala.

Mezi taková zjištění, s nimiž jsem na počátku svého profesního vstupu do této oblasti nepočítala, patří např. poznatek, že vyřešením všech právních otázek spojujících oběť s násilníkem (včetně bytové otázky) problémy oběti nekončí a nenastává pro ni tímto čas pohody, pozitivního naladění a osobní síly, neboť psychická „deformace“ způsobená životem v násilném vztahu je u ní i nadále velice markantní a přetrvává v podobě smutku, depresivních nálad, fixace na negativní vzpomínky apod., a to v mnoha případech v ještě mnohem citelnější a intenzivnější podobě, než tomu tak bylo v době bezprostředního toku násilí směrem k ní. Z hlediska zkoumané efektivnosti se proto domnívám, že v rámci tohoto druhu pomoci je vedle zabezpečení dostatečného množství volných míst ve specializovaných azylových domech a centrech poskytujících právní, sociální, krizové a psychologické poradenství nezbytné i vybudování dostupné sítě následně terapeutické pomoci pro tyto oběti, která však dosud v České republice úplně chybí.

Mezi další takové poznatky patří např. i zjištění, že převážná většina obětí obzvláště brutálních forem domácího násilí nemá přístup k dostatku finančních prostředků na to, aby si mohla hradit kvalitní právní zastupování ve svém případě. Za obzvláště důležitou ve světle tohoto faktu proto pokládám již výše zmiňovanou nutnost zákonného ukotvení poskytování bezplatné právní pomoci, vytvoření peněžního fondu určeného na právní pomoc obětem domácí-

ho násilí a vytvoření dostupné a kvalitní sítě v oblasti domácího násilí informovaných a k předmětnému tématu zcitlivěných právniček a právníků.

A tak bych mohla pokračovat ještě velmi dlouho.

6.2.1 Model poskytování služeb obětem domácího násilí specializovaným centrem

Na základě svých zkušeností z přímé práce s oběťmi domácího násilí konfrontované s teoretickými poznatky se domnívám, že efektivní pomoc poskytovaná obětem domácího násilí specializovaným poradenským centrem by v sobě měla zahrnovat vždy dostupnou komplexní paletu kvalitních služeb od krizové telefonické linky, přes poskytování doprovodů, právní pomoci včetně právního zastoupení, ubytování včetně možnosti utajení, sociálního poradenství, psychologické pomoci a následně terapeutické péče.

Model takového pomáhajícího procesu ve specializovaném poradenském centru potom podle mého návrhu vypadá následovně:

1. **Telefonát oběti domácího násilí na krizovou linku** (zdokumentování základních bodů jeho obsahu včetně možného zjištění, kde získala na centrum kontakt), určení místa setkání, eventuelní základní doporučení (aby kontaktovala policii, lékaře apod.).
2. **Příprava krátkodobého akčního plánu** jehož cílem je zajištění okamžitého bezpečí ohrožené osoby, jejích základních potřeb, poskytnutí jí dostatku sebevědomí na to, aby uvěřila, že je schopná přežít i mimo násilný vztah, že si zaslouží život bez násilí. Tato fáze se dělí na tři části:
 - krizovou intervenci – tzn. aktivní vyposlechnutí si životní situace oběti, popisu události, které ji vedly k tomuto setkání. (Od naslouchajícího tato fáze předpokládá zejména nutnost empatie a schopnost utvrdit oběť v přesvědčení, že má dost síly situaci zvládnout. Naslouchající si v této části pomáhajícího procesu musí dávat pozor zejména na skutečnost, že v tomto okamžiku nelze z jeho strany činit žádné závěry, přijímat žádná rozhodnutí a není vhodné ani dávat jakékoli rady.),
 - odhad – tzn. pomoc oběti při identifikaci a objasňování jejích potřeb a problémů, které se mohou objevit,

- screening – tzn. ověření si, že člověk, který se o služby pomáhajícího centra uchází, je skutečně jejich oprávněným kandidátem.
3. **Realizace krátkodobého akčního plánu**, jinak řečeno reakce na okamžitě potřeby oběti domácího násilí – tzn. pomoc spojená již s poskytováním služeb (soutěž právních podání, pomoc při zajištění stravy, odkaz na psychologickou poradnu, doprovod, zajištění vyzvednutí věci apod.).
 4. **Formální příjem** (u oběti, která bude ubytovaná v zařízení azylového typu) – oběť domácího násilí v této fázi pomáhajícího procesu vypráví svůj životní příběh a začíná formulovat své dlouhodobé plány. Při poskytování krizové intervence je třeba vždy mít na paměti, že první krize přivedla oběť domácího násilí na myšlenku vyhledat odbornou pomoc a do další krize ji může dostat právě formulace otázek během této fáze poradenského procesu, přičemž oběť domácího násilí si tak vlastně prožije násilí znovu – verbální formou. Kvalitní krizová intervence se proto vyznačuje především pečlivým nasloucháním ženě, nezasahováním do jejího vyprávění, neudělováním žádných rad. Oběť domácího násilí je při poskytování krizové intervence především potřeba podpořit, projevit jí empatii a poskytnout jí ujištění, že její slova nejsou brána na lehkou váhu či s pochybnostmi.
 5. **Hodnocení** – v této fázi pomáhá pracovníce/pracovník pomáhajícího centra oběti domácího násilí v identifikaci a objasnění jejich okamžitých a dlouhodobých požadavků, jejichž splnění si vyžaduje vybudování na násilníkovy nezávislého života a vztahu bez násilí.
 6. **Sestavení dlouhodobého akčního plánu** – při němž vycházím z poznatku, že splnění krátkodobých potřeb umožňuje oběti domácího násilí vybudovat si pevný základ, na kterém může začít s realizací dlouhodobých strategií.
 7. **Realizace dlouhodobého akčního plánu** – spočívající v aktivní podpoře (právní služby, doprovody atd.) a navrácení sebedůvěry oběti domácího násilí. Pracovníce/pracovník pomáhajícího centra sleduje pokrok v realizaci cílů, které si oběť domácího násilí předsevzala splnit a připravuje či realizuje změny strategií, které si situace vyžádá. Centrum v této fázi pomáhajícího procesu poskytuje

poradenství právní, sociální, finanční, pomoc s hledáním ubytování, utajováním apod.

8. **Následné poskytování služeb** – v určité fázi své životní cesty se oběť domácího násilí dostane do situace, kdy se rozhodne, že služby pomáhajícího centra už nebude využívat. V této době by mělo následovat výstupní interview, ve kterém oběť domácího násilí zhodnotí kvalitu služeb, které jí byly centrem poskytnuty. V ideálním případě následuje i dohoda o následných krocích (následná terapeutická pomoc apod.) a domluva o realizaci vzájemného kontaktu v budoucnu.

Samozřejmostí každého pomáhajícího procesu je nezveřejňování žádných údajů o oběti domácího násilí, neuvádění jí do situací ohrožujících její bezpečnost, nevnučování jí vlastních představ, rozhodnutí, rad apod..

6.2.2 Doporučení EU pro ženské domovy

Tak trochu jako „pohádka o kouzelném království“ zní zatím s českými poměry konfrontovaná představa EU o existenci a fungování azylových zařízení určených k poskytování pomoci obětem domácího násilí zformulovaná především na konferenci věnující se postavení a ochraně těchto obětí konané v Kolině nad Rýnem v březnu 1999.

Všechny vlády členských států EU mají podle jejich doporučení povinnost **vytvořit a financovat** přístupnou a bezplatnou nabídku podpory pro týrané ženy a jejich děti, bez ohledu na jejich rodinný, právní a sociální statut; tato podpora má být realizována prostřednictvím ženských neziskových organizací a má zahrnovat ženské azylové domy, ženská poradenská centra, organizace krizové pomoci, organizace poskytující právní a sociální pomoc, nabídky pomoci pro děti a intervenční projekty, pro které byly rovněž vytvořeny pro členské státy EU závazné normy.

Mezi základní **standard pomáhajících služeb určených obětem domácího násilí** patří podle těchto norem například:

- bezplatnost těchto služeb,
- existence zákonů na ochranu žen zahrnujících právo oběti domácího násilí zůstat v bytě za současného zamezení pachatelů po nutnou dobu přístupu do tohoto bytu atd..

Mezi základní **standard ženských azylových domů určených obětem domácího násilí** patří podle těchto norem například:

- jejich 24 – hodinový provoz,
- stanovení prvořadého cíle bezpečnosti žen a dětí,
- ženský personál těchto domů podle hesla „ženy pomáhají ženám“,
- **zajištění utajení,**
- možnost časově neomezeného pobytu,
- feministický přístup k problematice domácího násilí,
- 1 místo v takovém domě na každých 10.000 obyvatel,
- snaha o posílení sebedůvěry ženy, která odešla z násilného vztahu,
- zajištění přístupu do těchto domů všem ženám, které se staly oběťmi násilí,
- dostatečné financování těchto domů vládami členských států,
- placený a kvalitně vyškolený personál atd.³⁷⁷

³⁷⁷ Více např. Prieskum WAVE o ženských domoch In: Piata žena, Aspekty násillia páchaného na ženách (Aspekt), první vydání, Bratislava, 2001, str. 61-62

ZÁVĚR

Zejména v posledních létech začal být problém zvaný domácí násilí v ČR prosazován jako mediální téma. Do té doby se o domácím násilí na veřejnosti nehovořilo. Část populace, jíž se tento negativní společenský jev týkal osobně, jej vnímala jako striktně soukromý problém, zbytek veřejnosti o existenci násilí v intimních vztazích nevěděl nebo jej mlčky toleroval. Současně s odkrýváním tohoto závažného problému však vyplula na povrch i nedostatečnost ochrany, kterou poskytuje stát jeho obětem a rovněž množství předsudků, kterými je česká společnost vůči nim zahlcena.

Domácí násilí se týká v převážně většině žen jako jeho oběti a v tomto kontextu je můžeme označit jako téma genderové, avšak domníváme se, že pojmenovat je můžeme rovněž jako téma celospolečenské, lidskoprávní a mezioborové.

Tato práce především teoretickopravně hodnotila efektivnost stávajících právních norem ČR z hlediska cíle ochrany společnosti před domácím násilím. Domácí násilí jsme pro její účely definovaly jako jakékoliv jednání, které má za cíl uplatnění moci nebo kontroly nad dospělou osobou, k níž je pachatel v intimním vztahu, způsobující na straně oběti tíseň nebo újmu. Intimním vztahem přitom chápeme vztah rodinný, partnerský či obdobný. Pod pojem obdobný vztah, který vnímáme flexibilně, potom řadíme např. vztah bývalých manželů, nedávno rozvedených, žijících i nadále v jednom bytě. Termínem „dospělá osoba“ rozumíme osobu zletilou.

Ve své práci jsme vyšly ze závěru, že k jednomu ze základních předpokladů efektivní ochrany společnosti před domácím násilím patří i dostatečná znalost o charakteru, příčinách a vývoji tohoto negativního společenského jevu.

Zjistily jsme, že základní odlišení domácího násilí od jiných násilných projevů spočívá v existenci intimního vztahu mezi pachatelem domácího násilí a jeho obětí a dále ve skutečnosti, že se odehrává v soukromí a většinou i beze svědků. Mezi jeho nejčastější formy patří násilí fyzické, psychické, sociální, ekonomické a sexuální.

Jak prokázal i vlastní výzkum, zpracovaný z dotazníků klientek Poradny pro ženy v tísní (oběti domácího násilí), agresori pocházejí ze všech socioekonomických vrstev společnosti, většinou se jedná o lidi s nižším sebevědomím, mající zkušenost s násilím z původní rodiny. Zatím nebyl vystopován žádný znak, který by někoho předurčoval, aby se stal obětí domácího násilí. Jediným takovým rizikovým faktorem je týrání, zneužívání či eventuálně přítomnost násilnému chování v dětství. Motivem, proč oběti domácího násilí